

PAŃSTWOWE MUZEUM ARCHEOLOGICZNE
w Warszawie

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

BULLETIN ARCHÉOLOGIQUE POLONAIS

TOM (VOL.) LXII
2011

WARSZAWA 2011 VARSOVIE

**WIADOMOŚCI
ARCHEOLOGICZNE**

TOM LXII

Redaguje zespół / Editorial staff:

dr Jacek Andrzejowski (sekretarz redakcji / managing editor), dr Wojciech Brzeziński (redaktor naczelny / editor in chief),
prof. dr hab. Teresa Dąbrowska (zastępczyni redaktora naczelnego / subeditor), mgr Grażyna Orlińska,
mgr Radosław Prochowicz, mgr Barbara Sałacińska, mgr Andrzej Jacek Tomaszewski, mgr Katarzyna Watemborska

Recenzenci tomu / Peer-reviewed by:

dr Adam Cieśliński, prof. dr hab. Andrzej Kokowski, prof. dr hab. Magdalena Mączyńska,
prof. dr hab. Wojciech Nowakowski, dr Judyta Rodzińska-Nowak, dr Wojciech Wróblewski

Tłumaczenia / Translations:

Anna Kinecka
Jacek Andrzejowski
Jan Schuster

Skład i łamanie / Layout:

JRJ

Rycina na okładce: zapinka typu Zachow z Pręgowa Dolnego. Rys. L. Kobylińska

Cover picture: brooch type Zachow from Pręgowo Dolne. Drawn by L. Kobylińska

© Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, 2011

© Autorzy, 2011

Państwowe Muzeum Archeologiczne jest instytucją
finansowaną ze środków
Samorządu Województwa Mazowieckiego

Sprzedaż detaliczna publikacji Państwowego Muzeum Archeologicznego, w tym egzemplarzy archiwalnych, prowadzona jest w salach wystawowych muzeum, ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa. Płatność gotówką; wystawiamy rachunki i faktury. Ponadto nasze książki i czasopisma można zamawiać w PMA, tel. +48 (22) 5044 872 i 5044 873 lub pod adresem internetowym wydawnictwapma@pma.pl

Cennik wydawnictw, wykaz publikacji i pełen spis zawartości czasopism PMA: <http://www.pma.pl/wydawnictwa>

Price list, list of PMA publications and contents of PMA periodicals: <http://www.pma.pl/wydawnictwa>

Adres redakcji / Editorial office:

Państwowe Muzeum Archeologiczne
ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa
tel.: +48 (22) 5044 841, +48 (22) 5044 813; fax: +48 (22) 831 51 95; e-mail: j.andrzejowski@pma.pl

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

Tom (Vol.) LXII

SPIS TREŚCI

Contents

ROZPRAWY

- Renata Madyda-Legutko, Judyta Rodzińska-Nowak, Joanna Zagórska-Telega, Uwagi o chronologii i rozwoju przestrzennym cmentarzyska kultury przeworskiej w Opatowie, stan. 1, woj. śląskie 3
On the Chronology and Spatial Development of the Przeworsk Culture Cemetery at Opatów, site 1, Silesian Voiv.

MISCELLANEA

- Jacek Andrzejowski, Tomasz Rakowski, Katarzyna Watemborska, Grób z ostrogami z nekropoli kultury wielbarskiej w Jartyporach nad Liwcem 49
An Exceptional Grave with Spurs in the Cemetery of Wielbark Culture at Jartypory on the Liwiec River
- Jan Schuster, Przekłuwacze typu Dresden-Dobritz / Żerniki Wielkie. Uwagi na temat narzędzi z późnego okresu rzymskiego i wczesnej fazy okresu wędrówek ludów 65
Ahlen vom Typ Dresden-Dobritz / Żerniki Wielkie.
Zu Geräten der späten römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit
Auls Type Dresden-Dobritz / Żerniki Wielkie.
Some Remarks on Implements from the Late Roman and Early Migration Period

MATERIAŁY

- Piotr Iwanicki, Cmentarzysko kultury przeworskiej w miejscowości Całowanie, gm. Karczew, woj. mazowieckie, st. XXVI 83
A Cemetery of Przeworsk Culture at Całowanie, comm. Karczew, Mazowieckie Voiv., Site XXVI
- Agata Wiśniewska, Materiały z cmentarzyska w Leśniewie, pow. kętrzyński (dawne *Fürstenau*, Kr. *Rastenburg*) 119
The Archaeological Record from the Cemetery at Leśniewo, Distr. Kętrzyn (Former *Fürstenau*, Kr. *Rastenburg*)
- Marcin Woźniak, Cmentarzysko kultury wielbarskiej w KozłóWKu, pow. nidzicki (d. *Klein Koslau*, Kreis *Neidenburg*) w świetle publikacji i materiałów archiwalnych 169
The Wielbark Culture Cemetery at KozłóWko, Distr. Nidzica (Former *Klein Koslau*, Kreis *Neidenburg*)
Reconstructed from Publication and Archival Records
- Rozalia Tybulewicz, A Hoard from the Migration Period from Karlino (North-Western Poland) 209
Skarb z okresu wędrówek ludów z Karlina, pow. białogardzki

ODKRYCIA

- Łukasz Karczmarek, Sztylet brązowy z południowego Mazowsza 227
A Bronze Dagger from Southern Mazowsze
- Grażyna Orlińska, Brązowa bransoleta z Jadwisina, pow. legionowski 230
A Bronze Bracelet from Jadwisin, Distr. Legionowo

Anna Drzewicz, Grób klozowy z Sinołęki, pow. miński A Cloche Grave from Sinołęka, Distr. Mińsk Mazowiecki	232
Radosław Prochowicz, Zapinka typu Zachow z Pęgowa Dolnego w powiecie gdańskim Fibula Type Zachow from Pęgowo Dolne, Distr. Gdańsk	237
Wawrzyniec Orliński, Okucie rogu do picia zakończone głową byka z cmentarzyska kultury przeworskiej w Legionowie, pow. loco Drinking Horn Terminal with Bull's Head from the Cemetery of Przeworsk Culture at Legionowo, Distr. loco	241
Katarzyna Wątemborska, Zabytki z cmentarzyska kultury przeworskiej z miejscowości Mieczki-Poziemaki, pow. ostrołęcki A Cemetery of Przeworsk Culture at Mieczki-Poziemaki in Northern Mazowsze	243
Agnieszka Urbaniak, Ireneusz Jakubczyk, Ciałopalny grób ze stanowiska 9 w Tomaszowie Mazowieckim-Brzustówce A Cremation Grave from Tomaszów Mazowiecki-Brzustówka, Site 9	246
Ewa i Andrzej Kokoścycy, Kościana rękojeść nahajki z okolic Grabowca, w pow. hrubieszowskim Bone Handle of a Knout from the Area near Grabowiec, Distr. Hrubieszów	252
WYKAZ SKRÓTÓW / ABBREVIATIONS	255

BRĄZOWA BRANSOLETA Z JADWISINA, POW. LEGIONOWSKI

W 2006 roku na polach ornych rozciągających się na północnym brzegu dolnej Narwi w Jadwisinie¹ (Ryc. 1) została znaleziona przypadkowo brązowa bransoleta. Pochodzi ona z obszaru stanowiska 3 (AZP 52-66/113) z okresu wpływów rzymskich, ale chronologicznie nie jest z nim związana².

Otwarta bransoleta, wykonana z masywnej, szerokiej taśmy o przekroju płasko-wypukłym, ma lekko zwężone, prosto ścięte końce. Całą zewnętrzną stronę obręczy pokrywa staranny ornament złożony z wyraźnych wąskich żłobków. Na zakończeniach znajdują się podłużne nacięcia, a dalej siedem w miarę regularnie rozmieszczonych grup poprzecznych rowków (grupy na końcach liczą 9 i 10 linii, grupa w środkowej części bransolety 12, jedna grupa 17 i pozostałe trzy po 14 linii) przedzielanych polami wypełnionymi podłużnymi żłobkami. Na tych polach niektóre zgrubienia powstałe między żłobkami, z reguły przy brzegach i w pobliżu środka taśmy, pojedynczo lub parami, są skośnie lub poprzecznie nacinane. Gdzieniedzie podłużne żłobki zachodzą na skrajne żłobki poprzeczne, które zatem musiały być wykonane jako pierwsze. Miejscami ornament jest zatarty. Bransoleta jest zdeformowana i ma wyszczerbione brzegi – jeden był współcześnie rozklepywany. Pokrywa ją zielona patyna. Wymiary zewnętrzne wynoszą 6,7×8,8 cm, wewnętrzne 5,7×7,8 cm, odstęp między końcami 3,1 cm, maksymalna szerokość taśmy 3,05 cm, grubość taśmy 0,5 cm, waga 162,7 g (Ryc. 2).

Na bransolecie z Jadwisina pola z poprzecznymi żłobkami są węższe od pól pokrytych żłobkami podłużnymi. Ornamenty podobnych do niej bransolet z szerokiej, na ogół płasko-wypukłej taśmy, znanych głównie ze skarbów typu Karbowizna, zwykle są rozplanowane inaczej: albo pola z poprzecznymi i podłużnymi żłobkami mają zbliżoną szerokość albo grupy poprzecznych

żłobków są szersze od grup żłobków podłużnych, jak np. w Cieszewku, pow. plocki, Jabłonce, pow. koniński, Karbowiznie, pow. rypiński, Nagórkach, pow. łęczycki, i Ugorach-Kolonii Kantorkach, pow. turecki (W. Blajer 1999, s. 123–124, tabl. 19:4.6.7, 47:9, 53:15.16, 115:7, 183:1.2)³. Szczególny jest wzór zamieszczony na okazie z Kutna-Raszewa, pow. kutnowski, w którym pola pokryte podłużnymi żłobkami mają podobną szerokość, a między nimi, naprzemiennie, występują wąskie i szerokie grupy żłobków poprzecznych (W. Blajer 1999, tabl. 71:7). Szerokie, podłużnie żłobkowane pola, również przedzielane na przemian wąskimi lub szerokimi grupami żłobków poprzecznych, wykonano na okazie z soczewkowatej taśmy z kurhanu 3 w Warzenkach, pow. kartuski (J. Kostrzewski 1958, s. 33–34, 336, ryc. 14:4; J. T. Podgórski 1992, ryc. 1:1).

Szczególnym elementem ornamentu bransolety z Jadwisina jest nacinanie niektórych zgrubień utworzonych między podłużnymi żłobkami. Podobne karbowania, ale tylko w połowie szerokości taśmy, wykonano na jednej z bransolet z Karbowizny, znaleziska, podobnie jak Jadwisin, ze wschodniego brzegu Wisły. Na tym okazie, tak jak na bransoletach z Jadwisina

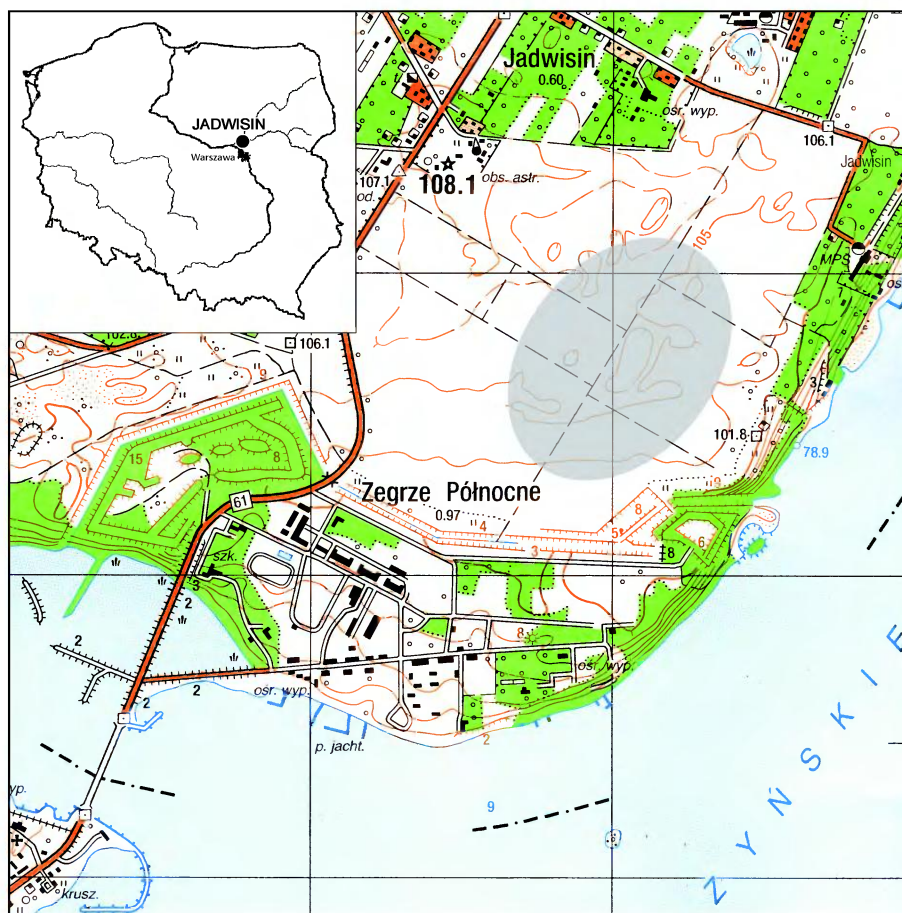
³ Na ilustracjach zachowanych częściowo bransolet z Kuźnic, pow. włocławski, między grupami poprzecznych rowków są narysowane żłobki lekko skośne, a nie podłużne, jak podają opisy (por. J. Kostrzewski 1964, s. 45, tabl. XV:9.10; W. Blajer 1999, s. 175, tabl. 75:5.6). Nie udało się dotrzeć do źródłowej publikacji bransolety z Torunia, pow. loco, stąd brak informacji na temat szczegółów jej zdobienia (por. J. Chudziakowa 1974, s. 166).

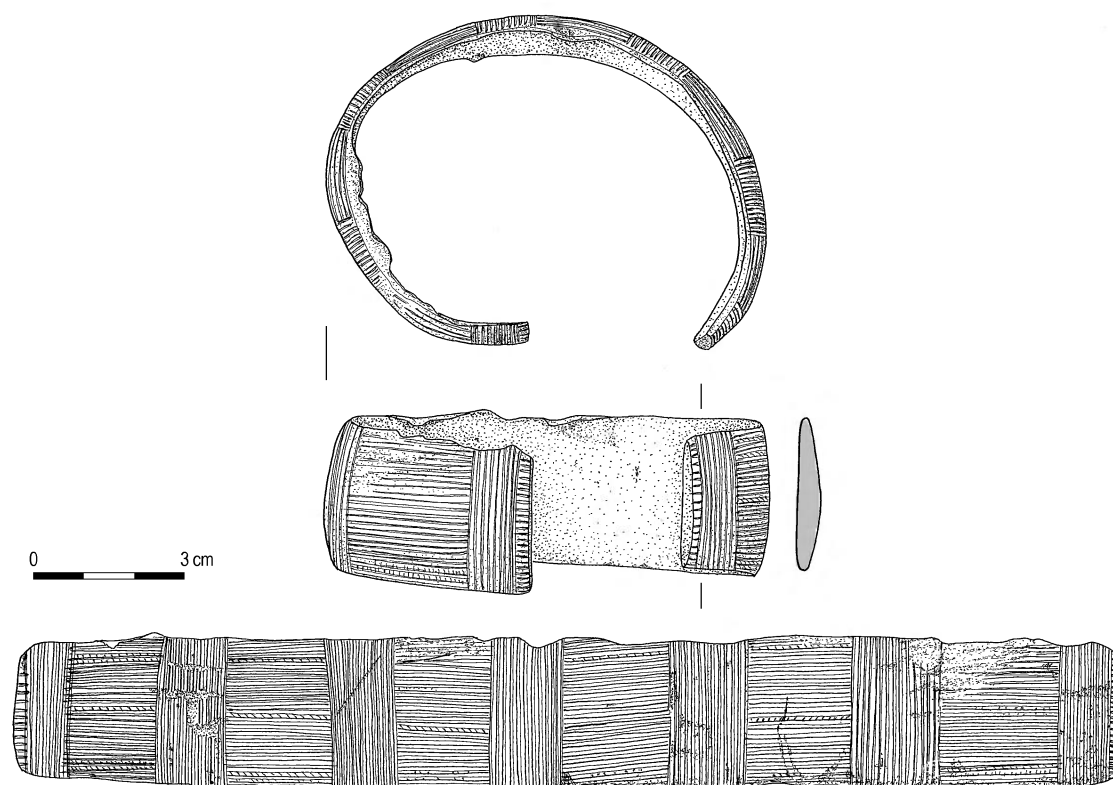
¹ Znalazcy podali, że bransoleta pochodzi „z okolic Zegrza”. W czasie weryfikacji miejsca odkrycia zabytku stwierdzono, że administracyjnie należy ono do miejscowości Jadwisin.

² Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków przekazał ją do Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, gdzie zarejestrowana jest pod numerem inwentarza III/10491.

Ryc. 1. Jadwisin, pow. Legionowo.
Lokalizacja miejsca znalezienia
bransolety

Fig. 1. Jadwisin, distr. Legionowo.
Find-spot of the bracelet

Ryc. 2. Jadwisin, pow. Legionowo. Bransoleta brązowa. Rys. A. Potoczny
 Fig. 2. Jadwisin, distr. Legionowo. Bronze bracelet. Drawn by A. Potoczny

i Warzenek, pola pokryte podłużnymi żłobkami są dość szerokie (W. Blajer 1999, tabl. 53:17). Dwa inne egzemplarze z Karbowizny mają skośnie nacinane brzegi taśmy (W. Blajer 1999, tabl. 53:15.16).

Bransolety z szerokiej taśmy zdobione naprzemiennie podłużnymi i poprzecznymi żłobkami występowały w fazach HaA₁–HaA₂ (W. Blajer 1999 s. 69), odpowiadających młodszej części III i starszemu odcinkowi IV okresu epoki brązu. Na III okres epoki brązu datowane są skarby z Karbowizny i Kutna-Raszewa (W. Blajer 1984, s. 27, 51), a również wczesną chronologię ma także zespół z Warzenka (por. J. T. Podgórski 1992, s. 199, 201, ryc. 1). Znaleziona bez kontekstu archeologicznego bransoleta z Jadwisina, a zatem niemożliwa do dokładnego wydatowania, pewnymi cechami ornamentu – rozplanowaniem kompozycji i zastosowaniem karbowania – zdaje się nawiązywać do egzemplarzy z zespołów wcześniejszych.

Bransoleta z Jadwisina jest drugim przedmiotem metalowym z epoki brązu odkrytym w zakolu dolnej Narwi, na jej północnym brzegu. Opracowując przed laty unikatową siekierkę znaną *na polu pod Zegrzem* nie byłam pewna, czy lokalizować ją po północnej czy południowej stronie Narwi (G. Orlińska 2001, s. 165). Obecnie nie mam wątpliwości, że zabytek pochodzi z północnego brzegu rzeki, z okolicy Zegrza, gm. Serock. Na południowym brzegu Narwi znajdowała się bowiem wieś Zagroby (obecnie Zegrze Południowe, gm. Nieporęt), obok której dopiero w 1897 r. wybudowano stację kolejową Zegrze (Słownik 1895, s. 274; Mapa 1912; 1913; J. Szczepański 2005, s. 15–16). Nie bez znaczenia dla ustalenia miejsca odkrycia siekierki jest również fakt, że trafiła ona do właściciela dóbr ze-

grzyńskich księcia Franciszka Radziwiłła (por. Słownik 1895, s. 563). Właściwą lokalizację miejsca znalezienia siekierki podał J. Dąbrowski (1997, s. 169 nr 699).

Na mapie znalezisk wyrobów metalowych z IV okresu epoki brązu w artykule J. Kostrzewskiego po północnej stronie Narwi u ujścia Wkry omyłkowo naniesiono natomiast znalezisko luźne z *Góry, pow. warszawski*. Chodzi niewątpliwie o miejscowość Góra, pow. legionowski, leżącą po południowej stronie Narwi, a wymienianą w tekście dwukrotnie: raz jako skarb i raz jako znalezisko luźne z *Góry, pow. nowodworski* (J. Kostrzewski 1964, s. 33–34, 126, mapa 5).

Lokalizacja wymienionych znalezisk w pobliżu rzeki nie wydaje się przypadkowa. Potwierdza opinię, że w starożytności najchętniej uczęszczanymi trasami komunikacyjnymi były arterie wodne.

Mgr Grażyna Orlińska
 Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie
 ul. Długa 52 «Arsenal»
 PL 00-241 Warszawa
 braz@pma.pl

LITERATURA

- Blajer, W.
 1984 *Die Arm- und Beinbergen in Polen, Prähistorische Bronzefunde X/2*, München.
 1999 *Skarby ze starszej i środkowej epoki brązu na ziemiach polskich*, Prace Komisji Archeologicznej 30, Kraków.

- Chudziakowa, J.
1974 *Kultura łużycka na terenie międzyrzecza Wisły, Drwęcy i Osy*, Warszawa-Poznań.
- Dąbrowski, J.
1997 *Epoka brązu w północno-wschodniej Polsce*, Białystok.
- Kostrzewski, J.
1958 *Pradzieje Pomorza*, Poznań.
1964 *Skarby i luźne znaleziska metalowe od eneolitu do wczesnego okresu żelaza z górnego i środkowego dorzecza Wisły i górnego dorzecza Warty*, PArch. XV (1962), s. 5–133.
- Mapa
1912 *Novâ Topografičeskaâ Karta Zapadnij Rossii*, 1:84000, XXII-9, Moskva [*Новая Топографическая Карта Западной России*, Москва].
1913 *Военно-Топографическаâ Karta Evropejskoj Rossii g. varšavskoj, pločkoj, lomžinskoj i sędlečkoj*, 1:126000, XVII-A, Moskva [*Военно-Топографическая Карта Европейской России г. варшавской, площадью, ломжинской и сядлецкой*, Москва].
- Orlińska, G.
2001 *Siekierka brązowa z okolic Zegrza w woj. mazowieckim*, WA LIV (1995–1998), s. 165–167.
- Podgórski, J. T.
1992 *Fazy cmentarzysk kultury łużyckiej i pomorskiej na Pomorzu Wschodnim*, [w:] S. Czopek (red.), *Ziemia polskie we wczesnej epoce żelaza i ich powiązania z innymi terenami*, Rzeszów, s. 199–213.
- Słownik
1895 *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, tom XIV, Warszawa.
- Szczepański, J.
2005 *Z dziejów rosyjskiego 4. batalionu kolejowego (1877–1915)*, Pruszków.

A BRONZE BRACELET FROM JADWISIN,
DISTR. LEGIONOWO

SUMMARY

The bronze bracelet from a stray find made in 2006 in the arable fields on the northern bank of the lower Narew R. at Jadwisin (Fig. 1) was discovered within an area recorded as site 3 (AZP 52-66/113) dated to the Roman Period but is not associated chronologically with this site.

The penannular bracelet, of a chunky and broad band of sheet bronze, plano-convex in section, has on its outer face an ornament of groups of crosswise grooves alternating with broad panels filled with lengthwise grooves. In these panels some swellings formed between the grooves, mostly at the edges and near to the middle of the bracelet band, are covered with oblique or cross-wise incisions. The bracelet's outer diameter is 6.7×8.8 cm, inner diameter – 5.7×7.8 cm, distance between bracelet terminals – 3.1 cm, maximum width of the bracelet body – 3.05 cm, thickness – 0.5 cm, weight 162.7 g (Fig. 2).

The ornamentation of this form of bracelets, known primarily from hoards type Karbowizna, is somewhat different: the panels with crosswise and lengthwise grooves either are approximately of the same width or the groups of crosswise grooves are wider than the groups of lengthwise grooves (cf. W. Blajer 1999, p. 123–124, pl. 19:4.6.7, 47:9, 53:15.16, 115:7, 183:1.2). A special design is executed on a bracelet from Kutno-Raszew, distr. Kutno, where panels covered with lengthwise grooves have a similar width and, between them, alternately, are narrow and broad groups of crosswise grooves (W. Blajer 1999, pl. 71:7). Broad panels with lengthwise grooves, also separated by alternately narrow and broad groups of crosswise grooves, appear on a bracelet from barrow no. 3 at Warzenko, distr. Kartuzy (J. Kostrzewski 1958, p. 33–34, 336, fig. 14:4; J. T. Podgórski 1992, fig. 1:1). Fine incisions on swellings between lengthwise grooves, but only at mid-width of the bracelet band, were made on one of the bracelets from Karbowizna, distr. Rypin, a find, similarly as the bracelet from Jadwisin, from the east bank of the Vistula. On this specimen the panels covered with lengthwise grooves are quite broad. Two other bracelets from Karbowizna have diagonally incised edges (W. Blajer 1999, pl. 53:15–17).

Bracelets of a wide band of sheet metal decorated with lengthwise and crosswise grooves are noted during HaA₁–HaA₂ (W. Blajer 1999 p. 69), which corresponds to the younger segment of BA III and older segment of BA IV. The hoards from Karbowizna and Kutno-Raszew and the assemblage from Warzenko are dated to BA III (W. Blajer 1984, p. 27, 51; J. T. Podgórski 1992, p. 199, 201, fig. 1). By the details of its ornament the find from Jadwisin recalls specimens from these chronologically earlier finds.

tlum. A. Kinecka

Anna Drzewicz

GRÓB KLOSZOWY Z SINOŁĘKI, POW. MIŃSKI

W sierpniu 2008 r. Katarzyna Dejrowska z Muzeum Starożytnego Hutnictwa Mazowieckiego im. S. Woydy w Pruszkowie, natrafiła w miejscowości Kolonia Sinołęka, pow. węgrowski, na grób ciałopalny, odsłonięty i częściowo zniszczony w wyniku wybierania żwiru z „dzikiej” żwirowni. O odkryciu poinformowała pracowników Działu Epoki Brązu i Wczesnej Epoki Żelaza Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie (dalej PMA), w którego zbiorach przechowywane są materiały z cmentarzyska kultury pomorskiej i kultury grobów kloszowych w Sinołęce (nr inw. PMA/III/1578), pochodzące z kolekcji dawnego Zakładu Archeologii Przedhistorycznej Uniwersytetu Warszawskiego¹. Zostały one pozyskane w 1929 r. przez Jadwigę Antoniewiczową, wizytującą to stanowisko na skutek powiadomienia o wydobyć w trakcie orki dwóch grobów: kloszowego w obstawie kamiennej oraz skrzynkowego, zawierającego parę dobrze zachowanych popielnic. W jednej z nich znaleziono między innymi trzy przedmioty o zupełnie unikatowym

¹ W kwietniu i maju 1941 r. zbiory Zakładu Archeologii Przedhistorycznej Uniwersytetu Warszawskiego zostały z nakazu niemieckich władz okupacyjnych przewiezione z Pałacu Staszica do gmachu Muzeum Narodowego, a następnie połączone z przechowywanymi tam od września 1940 r. zabytkami z PMA (Z. Rajewski 1968, s. 262).

WYKAZ SKRÓTÓW TYTUŁÓW CZASOPISM I WYDAWNICTW WIELOTOMOWYCH

ABBREVIATIONS OF PERIODICALS' AND SERIAL PUBLICATIONS' TITLES

AAC	– „Acta Archaeologica Carpathica”, Kraków
AAHung.	– „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae”, Budapest
AFB	– „Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege”, Berlin (Stuttgart)
Amtl. Ber.	– „Amtlicher Bericht über die Verwaltung der naturgeschichtlichen, vorgeschichtlichen und volkskundlichen Sammlungen des Westpreußischen Provinzial-Museums für das Jahr ...”, Danzig
APolski	– „Archeologia Polski”, Warszawa
APS	– „Archeologia Polski Środkowowschodniej”, Lublin (wcześniej: Lublin-Chełm-Zamość)
AR	– „Archeologické rozhledy”, Praha
B.A.R. Int. Series	– British Archaeological Reports, International Series, Oxford
BerRGK	– „Bericht der Römisch-Germanischen Kommission”, Frankfurt a.M.-Berlin
BJahr.	– „Bonner Jahrbücher”, Köln/Bonn
BMJ	– „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg-Vorpommern”, Lübstorf (wcześniej: „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg. Jahrbuch ...”, Schwerin/Rostock/Berlin)
CRFB	– Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum
FAP	– „Fontes Archaeologici Posnanienses” (wcześniej: „Fontes Praehistorici”), Poznań
Inf.Arch.	– „Informator Archeologiczny. Badania rok ...”, Warszawa
InvArch.	– „Inventaria Archaeologica, Pologne”, Warszawa-Łódź
JmV	– „Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte”, Halle/Saale
JRGZM	– „Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz”, Mainz
KHKM	– „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, Warszawa
KSIA	– Kratkie soobšeniâ Instituta arheologii Akademii nauk SSSR (Краткие сообщения Института археологии Академии наук СССР), Moskva
MIA	– Materiały i issledovaniâ po arheologii SSSR (Материалы и исследования по археологии СССР), Moskva
MatArch.	– „Materiały Archeologiczne”, Kraków
MS	– „Materiały Starożytne”, Warszawa
MSiW	– „Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne”, Warszawa
MSROA	– „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”, Rzeszów-Krosno-Sandomierz-Tarnów (-Przemysł/Tarnobrzeg)
MZP	– „Materiały Zachodniopomorskie”, Szczecin
PA	– „Památky archeologické” (wcześniej: „Památky archeologické a místopisné”), Praha
PArch.	– „Przegląd Archeologiczny”, Poznań
PMMAE	– „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna”, Łódź
PomAnt	– „Pomorania Antiqua”, Gdańsk
Prahistoria ziem polskich	– <i>Prahistoria ziem polskich</i> , tom I: <i>Paleolit i mezolit</i> (red. W. Chmielewski, W. Hensel), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975; tom II: <i>Neolit</i> (red. W. Hensel, T. Wiślański), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom III: <i>Wczesna epoka brązu</i> (red. A. Gardawski, J. Kowalczyk), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978; tom IV: <i>Od środkowej epoki brązu do środkowego okresu lateńskiego</i> (red. J. Dąbrowski, Z. Rajewski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom V: <i>Późny okres lateński i okres rzymski</i> (red. J. Wielowiejski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1981
Prussia	– „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia” (później: „Prussia. Zeitschrift für Heimatkunde”), Königsberg i.Pr.
PZ	– „Praehistorische Zeitschrift”, Berlin-New York
RArch.	– „Recherches Archéologiques”, Kraków
RB	– „Rocznik Białostocki”, Białystok
RO	– „Rocznik Olsztyński”, Olsztyn
SJahr.	– „Saalburg Jahrbuch”, Berlin-New York
SlA	– „Slovenská archeológia”, Bratislava
SovArch	– „Sovetskaâ Arheologia” (Советская археология), Moskva
SprArch.	– „Sprawozdania Archeologiczne”, Kraków
SprPMA	– „Sprawozdania P.M.A.”, Warszawa
WA	– „Wiadomości Archeologiczne”, Warszawa
ZNUJ	– „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, Kraków
ZOW	– „Z otchłani wieków”, Warszawa

Państwowe Muzeum Archeologiczne. Warszawa 2011. Wydanie I. Nakład 500 egz.
Druk i oprawa: DRUKARNIA Janusz Bieszczad, ul. Moszczenicka 2, 03-660 Warszawa